

Major non-psychiatric treatment

About your rights

Daaweynta weyn ee aan dhimirka ahayn

Wixii la xiriira xuquuqdaada

Somali

Soo koobid

Haddii dhakhtarkaaga dhimirka ama dhakhtarka uu kugula talinayo inaad qaadato daaweyn weyn oo aan dhimirka ahayn waxaad.

- Waxaa lagu siin doona macluumaad ku saabsan daaweynta waxaanad weydiin kartaa su'aalo ku saabsan
- Waxaad xaq u leedahay inaad diido daaweynta haddii aad awoodo inaad bixiso ka raali ahaansho buuxda
- Waxaad xaq u leedahay inaad hesho tallada sharciga iyo caafimaadkaba
- Waxaad xaq u leedahay inaad hesho fikrad labaad dhakhtar ama qof takhasus leh oo ku saabsan daaweyntaada
- xaq u leedahay inaad soo kaxeysato saaxiib, xubin qoyska ah ama sharci yaqaan ku metela
- ka caban kartaa daaweyntaada
- leedahay xuquuq hoos imanaysa *Xeerka Xuquuqda Bani'aadamka* iyo masuuliyadka.

Waxaad weydiin kartaa xubin ka mid ah kooxda daaweynta, saaxiib, xubin qoyska ah, sharci yaqaan, qof kuu dooda ama booqde bulshada ka mid ah inuu kaa caawiyayo inaad sameyso waxyaalahan, ama inaad la xirriirto ururada mid ka mid ah ku qoran buuggan yar xaggiisa danbe.

Wax ku saabsan xuquuqdaada

Buuggan yar waa lagu siiyey sababtoo ah dhakhtarkaaga ama dhakhtarka dhimirku wuxuu ku taliyey inaad ka faa'iidi doonto daaweynta weyn ee aan dhimirka ahayn ee gaark ah. Waxay bixisaa macluumaad ku saabsan xuquuqdaada sharciyeed iyo waxyaalahaad xaqa aad u leedahay marka loo eego *Sharciga Caafimaadka Dhimirka ee 1986*.

Dhakhtarka dhimirka ama xubin ka mid ah kooxda ku daaweynaysa ayaa kula hadli doonta macluumaadkan iyo xuquuqdaada iyo waxyaalahaas xaqa u leedahay oo ka jawaabi doona su'aalahaaga.

Macluumaadkan waa in lagu sharxaa luqad ama si aad ku fahmi karto. Buuggan yar waxaa sidoo kale lagu turjumay luqado kale. Waxaad weydiin kartaa xubin ka mid ah kooxda ku daaweynaysa haddii lagu heli karo luqadaad doorbideyso.

Nuqulo ka mid ah Sharciga Caafimaadka Dhimirka ayaa laga heli karaa adeega caafimaadka dhimirka.

Tusmada

Daaweynta weyn ee aan dhimirka ahayn	2
Cabashooyinka	3
Xirriirada muhiimka ah	4

Haddii aad wakhtigeys doonto ha ahaatee aad wax su'aalo ah qabto ku saabsan daaweynta weyn oo aan ahayn dhimirka ama xuquuqdaada, weydii qof inuu kuu sharxo. Waxaad weydiin kartaa xubin ka mid ah kooxda ku daaweynaysa, saaxiin, xubin qoyska ah, sharci yaqaan, qof kuu dooda ama qof bulshada koo soo booqday.

Xeerka Xuquuqda iyo Waajibaadka Insaanka (Charter of Human Rights and Responsibilities)

Xeerka xuquuqda *Bani'aadamka iyo Sharciga Masuuliyadka ee 2006* ee Victoria wuxuu raadiyaa inuu kor u qaado oo uu ilaaliyo qaar ka mid ah xuquuqda bani'aadamka: xeerku wuxuu qeexaa xuquuqda la ilaalinayo iyo wuxuu ka doonayo adeegyada caafimaadka maskaxa ee dadweynaha inay wax u qabtaan si waafaqsan xuquuqdan.

Xeerka wuxuu sidoo kale ku gaar yeelayaa marka iyo sida xuquuqda uu sharcigu u xaddeyn karo. Tusaale, marka loo eego Sharciga Caafimaadka Dhimirka waxaa lagugu xanibi karaa adeega caafimaadka dhimirka haddii ay lagama maarmaan noqoto si loo ilaaliyo caafimaadkaaga ama ammaanka ama ammaanka dadka kale. Si kastaba ha ahaatee, wixii xanibaad ah ee ku timaada xoriyaada iyo wixii faragelin ah ee xuquuqdaada, arimahaaga gaarka ah, sharafta iyo xushmada naftaada waa in sida ugu yar loo sameeyaa ee suurtagalka ku ah xaaladahaas.

Daaweynta weyn ee aan dhimirka ahayn

Daaweynta dhakhtarkaagu ku taliyeyd ee sharxan sida **daaweynta weyn ee aan ahayn dhimirka**. Waxaa ujeedada koowaad loogu talagalay in lagu daaweeyo xaalad jireed oo aan ahayn jirada dhimirka. Daaweynta ku qoran liiskan soo socda waa daaweynaha weyn ee aan ahayn dhimirka:

- wixii qaliin ah ee lagu sameeyo suuxinta guud ama mid qaybeed
- u isticmaalka suuxinta si guud ama qaybo uu ujeedo kasta leh
- kiimiko ku daaweynta (chemotherapy)
- falaadho ku daaweynta (radiotherapy)

Daaweynta weyn ee aan ahayn dhimirka kuma jirto 'nidaamyada khaaska ah' ama 'nidaamyada cilmi barista daawada' marka loo eego micnaha *Sharciga Maamulka iyo Masuulnimada ee 1986*.

Nidaamka cusub waxaa ka mid ah:

- wixii nidaam ah ee loogu talagalay in qof laga dhigo si joogta ah mid aan waxba dhali karin (dhufaanida)
- ka soo riddida ilma uurka ku jira (dhiciska)
- ka goynta unug si qof kale loogu talaalo.

Haddii dhakhtar ku taliyo inaad qaadatao 'nidaam khaas ah' waa inaad tallo ka doonataa qof ka u dooda dadweynaha ama mid ka mid ah ururada kale eek u qoran buuggan dhammaadkiisa.

Nidaamka cilmi barista daawada waa wixii ah nidaam ah ee loo sameeyo ujeedooyin ah cilmi baaris caafimaad, oo ay ku jirto maamulida daawada ama isticmaalka qalab ama shey ka qayb ahaan tijaabo sheybaareed. Kuma jirto wixii ah wixii baaritaano ah ee aan faragelin lahayn, iyadoo la dhawrayo qofka waxqabadkiisa, saweynta daraasad ama ururinaya ama isticmaalaya macluumaad.

Daaweynta

Dhakhtarkaaga dhimirka ama dhakhtarka ayaa kaala hadli doona xaaladaada daawo, oo kuu sharxi doona daaweynta lagu soo jeedinayo, kaala hadli doona waxyeelada suurtoogalka ah iyo daawada bedelka ah, weydii fikradahaaga kana jawaabi wixii su'aalo ah ee aad qabto ee ku saabsan daaweynta.

U doodista

Markaad kala hadleyso daaweynta weyn ee aan dhimirka ahayn dhakhtarkaaga dhimirka ama dhakhtarka waxaad soo ka xeysan kartaa qof ku taageera. Xaq baad u leedahay inaad soo kaxeysato saaxiin, qaraabo, sharci yaqaan ama qof kuu dooda oo ku metela ka hor intaad ka raali ahaansho bixin daaweynta.

Tallo iyo fikrad labaad

Xaq baad u leedahay inaad hesho tallo caafimaad iyo mid sharciba. Sidoo kale waa xaqda inaad hesho fikrad labaad oo ku saabsan inaad u baahan tahay daaweynta weyn ee aan dhimirka ahayn. Maamulaha kiiskaaga ama dhakhtarka dhimirka ayaa kaa caawin kara inaad hesho fikrada labaad ama waxaad dooran kartaa dhakhtarkaaga. Haddii aad doorato dhakhtar gaar ah waxaa laga yaabaa inaad bixiso ujro lacageed.

Raali ka ahaanshaha daaweynta

Haddii aad awoodo inaad bixiso ka raali ahaansho buuxda, ayaa lagu siin karaa oo keliya daaweynta weyn ee aan dhimirka ahayn haddii aad ogolaato. Tan micnaheedu waxaa weeye haddii aad awoodo inaad bixiso ka raali ahaansho buuxda, waxaad xaq u leedahay inaad diido daaweynta.

Ka raali ahaansho buuxda

Ka raali ahaansha buuxda waa markaad ogolaato qaadashada daaweynta ka dib marka lagu sheegay:

- waxay daaweyntu ku lug leedahay
- faa'iidooyinka, raaxodarada, khataraha daaweynta
- wixii daaweyn bedel ah oo faa'iido leh
- jawaabaha wixii su'aalo ah ee aad ka qabto daaweynta ee aad fahamtay jawaabaha
- in qofka ku talinaya daaweynta ama dhakhtarka sameyn doona daaweynta ay la leeyihiin wax xirriir lacageed ah adeega, isbitaalka ama rugta caafimaadka meesha daaweynta lagu bixin doono ama lagu qaban doono
- xuquuqdaada sharci iyo waxyaalaha kale ee aad xaq u leedahay.

Ka hor intaadan go'aansan inaad dooneyso daaweynta, waxaa muhiim ah in si fiican lagu wargeliyo. Haddii aad qabto wax su'aalo ah waa inaad weydiisaa dhakhtarkaaga dhimirka, dhakhtarka ama qofkale oo takhasus leh ama ka raadso tallo saaxiib, xubin qoyska ah, sharci yaqaan ama u doode ama mid ka mid ah ururada ku qoran buuggan yar xaggiisa danbe.

Haddii aad ogolaato inaad qaadata daaweynta weyn ee aan dhimirka ahayn, waxaa lagu weydiinayaa inaad saxiixdo foom si aad u tiraahdo waxaan bixiyey ka raali ahaansho dhan.

Ka noqoshada ka raali ahaanshaha

Haddii aad ogolaato inaad qaadata, laakiinse aad bedesho go'aankaaga, xaq baad u leedahay inaad la noqoto ka raali ahaanshahaaga wakhti kasta daaweyntuna ma socon doonto. Haddii aad dooneyso inaad la noqoto ka raali ahaanshahaaga waa inaad la hadashaa dhakhtarkaaga ku daaweeye.

Daaweynta haddii aadan awoodin inaad bixiso ka raali ahaansho buuxda.

Haddii aadan awoodin inaad bixiso ka raali ahaansho buuxda oo ay lagama maarmaan tahay inaad qaadata daaweynta weyn ee aan dhimirka ahayn, waxaa laga yaabaa in lagu siiyo daaweynta, xitaa haddii aad diido.

Haddii aad tahay 18 jir iyo ka weyn, ka raali ahaanshaha waxaa bixin doona qofka ugu horeeya ee halkan ku qoran ee la heli karo, doonaya awoodana inuu sameeyo go'aan ku saabsan daaweynta la soo jeediyey (haddii aan cid laga helin qaybta kowaad, waxaad aadaa ta ku xigta iyo wixii la mid ah):

- qofka awooda aad u siisay inuu caafimaad ahaan ku metelo (haddii aad mid magacaabatay)
- qof ay magacowday Maxkamada Maamulka iyo Madaniga ee Victoria si uu u sameeyo go'aan ku

saabsan daaweynta la soo jeediyey (haddii qof la magacaabay)

- masuul (haddii aad leedahay mid)
- masuulka hawshaada haya (haddii aad mid magacaabatay)
- dhakhtarka dhimirka ee awooda u leh

Haddii aad ka yar tahay da'ada 18 sanno oo aadan awoodin inaad bixiso ka raali ahaansho buuxda, ka raali ahaanshaha waxaa bixinaya mid kasta oo ka mid ah dadka ku qoran liiska hoose ee la heli karo, doonaya awoodana inuu go'aan sameeyo ku saabsan daaweynta la soo jeediyey:

- waalid
- masuul
- qof lagu magacaabay *Sharciga Qoysaska iyo Dhalinyarada iyo carruurta ee 597 ee 2005.*
- Dhakhtarka dhimirka ee awooda u leh, laakiinse waa haddii uusan jirin waalid oo keliya, masuul, sii haye ama maareeyaha ilaalinta carruurta ee la heli karo, doonaya awoodana inuu sameeyo go'aan.

Daaweynta degdega ah

Haddii wax daaweynta weyn ee aan dhimirka ahayn loo baahan yahay si loo badbaadiyo naftaada, si looga hortago waxyeelo u daran caafimaadkaaga ama in lagaa hor joogsado xannuunsi ama in xannuunku ku sii hayo iyadoo uu jiro xannuun weyn ama dhib, waa lagu siin karaa ka raali ahaanshahaaga la'aantii.

Cabashooyinka

Waa in laguula dhaqmaa si sharaf iyo xushmad leh oo lagaa ilaaliyo in lagu waxyeeleeyo markaad qaadaneysa daaweynta iyo daryeelkaaga xaaladaada caafimaad. Haddii aadan ku faraxsaneyn wixii qayb ah ee ku saabsan daaweynta ama daryeelka waad caban kartaa. Meel fiican oo aad ka bilaabi kartaa waxaa weeye maareeyaha kiiskaga, kalkaalayaha ugu weyn ama xubin kale oo ka mid ah kooxda daaweynta, sarkaalka xirriirka cabashooyinka ama la taliyaha isticmaalayaasha ee isbitaalka, ama Agaasimaha Dhimirka ee adeega caafimaadka dhimirka.

Waxaad sidoo kale u caban kartaa si toos ah Guddoomiyaha Adeegyada Caafimaadka adoo kala hadlaya taleefanka ah 8601 5200 ama dhakhtarka dhimirka ee ugu sareeya 1300 767 299.

Haddii aad uga baahan tahay caawimaad cabashadaada, waxaad weydiin kartaa qofaad ku kalsoon tahay inuu ku caawiyo. Tani waxay noqon kartaa xubin ka mid ah kooxda daaweynta, saaxiib, xubin qoyska ah, sharci yaqaan ama soo booqde bulshada ka mid ah.

Xirriirada muhiimka ah

Ururada aad la xirriiri karto wixii caawimaad ah iyo macluumaad dheeraad ah waxay ku qoran yihiin hoos:

- **Soo booqdayaasha bulshadu (*Community visitors*)** waa dad soo booqda adeegyada caafimaadka dhimirka ugu yaraan hal mar si ay wax uga weydiyaan ku filnaanshaha adeegyada iyo tasiilaadka daaweynta daryeelka bukaanka, baaritaanka cabashooyinka iyo ka warbixinta weydiimahooda iyo baaritaanada.
5th Floor, 436 Lonsdale Street, Melbourne 3000
Taleefan: 9603 9500
Lacag la'aan: 1300 309 337
 - **Xarunta Sharciga Caafimaadka Dhimirka (*Mental Health Legal Centre*)** ewa adeeg sharci oo madax bannaan oo ku takhasusay arimaha sharciga caafimaadka dhimirka. Waxaa laga yaabaa inay awoodaan inay kuu soo diraan qof ku metela dhegeysiga Guddiga Dib u eegida Caafimaadka Dhimirka ama ay tallo kaa siiyaan arimaha kale caafimaad.
9th Floor, 10–16 Queen Street, Melbourne 3000
Taleefan: 9629 4422
Lacag la'aan: 1800 555 887
 - **Caawimaada Sharciga ee Victoria (*Victoria Legal Aid*)** waxay bixisaa tallo sharci oo bilaash ah oo ku saabsan arimo badan oo kala duwan. Waxaa sidoo kale laga yaabaa inay ku siiso caawimaad sharci haddii aadan awoodin sharci yaqaan gaar ah waxaana laga yaabaa inay kaa caawiyaan metelaada sharciga ah ee dhegaysiga Guddiga Dib u eegista Caafimaadka Dhimirka.
350 Queen Street, Melbourne 3000
Taleefan: 9269 0234
Lacag la'aan: 1800 677 402
 - **U doodaha dadweynaha (*Public Advocate*)** wuxuu caawiyaa, la taliyaa oo uu u dooodaa dadka qaba cabashooyinka darran ee ku saabsan caafimaadka dhimirka iyo adeegyada iinta iyo daaweynta.
5th Floor, 436 Lonsdale Street, Melbourne 3000
Taleefan: 9603 9500
Lacag la'aan: 1300 309 337
 - **Guddiga Xuquuqda Bani'aadamka iyo Fursadaha Siman nee Victoria (*Victorian Equal Opportunity and Human Rights Commission*)** wuxuu caawiyaa dadka si ay u xaliyaan cabashooyinka ku saabsan takoorida, leh hawlo khaas ah oo la xirriira Xeerka Xuquuqda iyo Masuuliyadka Bani'aadamka waxay bixin karaa tallo ku saabsan xeerka. Adeegyada waxaa ka mid ah khadka weydiimaha iyo adeega xalinta cabashooyinka ee aan dhinacna raacsaneyn oo bilaasha ah.
Level 3, 380 Lonsdale Street, Melbourne 3000
Taleefan: 9281 7100
Lacag la'aan: 1800 13 41 42
Website: www.humanrightscommission.vic.gov.au
 - **Dhakhtarka Dhimirka ee ugu sareeya (*Chief Psychiatrist*)** waa sarkaal sare oo lagu magacaabay Wasaaradda Adeegyada Bani'aadamka Sharciga Caafimaadka Dhimirka, oo leh masuuliyad khaas ah oo la xirriira dadka qaata adeegyada caafimaadka dhimirka. Kuwan waxaa ka mid ah awooda uu ku baaro cabashooyinka iyo arimaha kale iyo inuu qaado tallaabada lagama maarmaanka ah.
50 Lonsdale Street, Melbourne 3000
Taleefan: 9096 7571
Lacag la'aan: 1300 767 299
 - **Guddoomiyaha Adeegyada Caafimaadka (*Health Services Commissioner*)** waa guddoomiye madax bannaan oo baadha caawiyana inuu xaliyo cabashooyinka isticmaalayaasha daryeelka caafimaadka. Guddoomiyaha wuxuu ka caawin karaa bukaanka inay isticmaalaan macluumaadka caafimaadkooda.
30th Floor, 570 Bourke Street, Melbourne 3000
Taleefan: 8601 5200
Lacag la'aan: 1800 136 066
 - **Ombudsman** iku wuxuu baadhaa cabashooyinka ku saabsan wasaaraddaha dawlada.
3rd Floor, 459 Collins Street, Melbourne 3000
Taleefan: 9613 6222
Lacag la'aan: 1800 806 314
 - **Guddiga Dib u eegista Caafimaadka (*Mental Health Review Board*)** Dhimirka waa maxkamad yar oo madax bannaan oo dhageysata racfaanada bukaanka aan ikhtiyaarka lahayn, bukaanka ku jira amarka daaweynta aan ikhtiyaariga ahayn ee xaddidan iyo bukaanka ammaanka doonaya in laga saaro xaalada daaweynta aan ikhtiyaarka lahayn. Waxay sidoo kale dib ugu eegtaa bukaanadaan si toos ah.
Level 30, Marland House,
570 Bourke Street, Melbourne 3000
Taleefan: 8601 5270
Lacag la'aan: 1800 242 703
Fax: 8601 5299
Email: mhrb@mhrb.vic.gov.au
Website: www.mhrb.vic.gov.au
- Waxaad sidoo kale weydiin kartaa maamulaha kiiskaaga ama xubin kasta oo ka mid ah kooxda daaweynta wixii ku saabsan ururada kale ee xaafada iyo kooxaha taageerada ee laga yaabo inay ku caawiyaan.

Buuggag yar yar oo daabacan 'Waxyaalaha ku saabsan xuquuqdaada' taxane ah:

- Bukaanada aan daaweynta ikhtiyaarka u lahayn (*Involuntary patients*)
- Amarada daweynta khasabka ah ee la adkeeyey (*Restricted involuntary treatment orders*)
- Bukaanada amaanka (*Security patients*)
- Bukaanka forensicada (*Forensic patients*)
- Ku daaweynta korontada (*Electroconvulsive therapy*)
- Daaweynta weyn ee aan dhimirka ahayn (*Major non-psychiatric treatment*)
- Amarada ilaalinta ee aan ahayn xagga xannaanada (*Non-custodial supervision orders*)

Buuggag yar yar oo daabacan 'Waxyaalaha ku saabsan xuquuqdaada' taxane ah:

- Bukaanka faraha (heynta iyo amarka xaalada ku meelgaarka ah) ee bukaanka (*Forensic (remand and interim disposition order) patients*)
- Siiwadida daawada (qaybta 12A – 12D) ee bukaanka aan ikhtiyaarka lahayn (*Continuing treatment (section 12A-12D) involuntary patients*)
- Qiimeynta amarada iyo wiisitada, qiimeynta iyo amarada daaweynta (*Assessment orders and diagnosis, assessment and treatment orders*)
- Qaliinka dhimirka (*Psychosurgery*)

Kuwan iyo buuggag yar yar oo kale ayaa laga helayaa internetka ah www.health.vic.gov.au/mentalhealth oo daabacaad weyn ah.

Buuggagg la soo xulay ayaa sidoo kale lagu helayaa afafka kale.

Waxaa daabacay Qaybta Daawada iyo Caafimaadka Dhimirka ee Dawlada Victoria Wasaaradda Adeegyada Bani'aadamka, Melbourne, Victoria, Australia.

© Xuquuqda xafidan waxaa iska leh Gobolka Victoria, Wasaaradda Adeegyada Bani'aadamka 2008.

Daabacaadan waxaa laga yaabaa in dib loo saaro qayb ahaan ama iyadoo dhan haddii la xuso cidda xuquuqa xafidan iska leh.

Sibteembar 2008 (080519)

Waxaa ogolaaday Dawlada Gobolka ee Victoria, Melbourne.

Miyaad ugu baahan tahay buuggan yar qaab kale?

Haddii aad ugu baahan thaay buuggan yar qaab kale waa inaad la hadashaa maamulaha kiiskaaga ama xubin kasta oo ka mid kooxda daaweynta.

Department of
Human Services